

Imme Tonkes vertelt in iedere Arco over haar ervaringen met improviseren als werkvorm in de (viool)les. Deze keer over improviseren met dubbelgrepen, tweeklanken en een bourdon.

Improviseren met samenklank

Imme Tonkes

Een improvisatie op een harmonisch bedje, zoals in het vorige artikel over het nummer *La Luna*, geeft de leerling een context. Die context biedt een kader van toonsoort en een bepaalde stijl. Vanuit eerdere luisterervaringen weet de leerling onbewust wat passend klinkt en zoekt daar al improviserend naar.

Er zijn ook leerlingen die graag al experimenterend samenklanken onderzoeken. Naar aanleiding van een vraag over dubbelgrepen ontstond in de les zo een improvisatieopdracht. Het thema samenklank kan op veel manieren worden benaderd: welke kwaliteiten hebben samenklanken? Welke associaties heb je daarbij? Welke mogelijkheden biedt je instrument, of de groep waar je in speelt? Kun je samenklanken herkennen?

Bij het improviseren met een begeleiding leren we binnen de lijntjes te kleuren en met muzikale conventies om te gaan. Een hele kunst en een groot ambacht op zich. De experimenterende aanpak geeft geen gegarandeerd muzikaal resultaat, maar biedt weer ruimte voor verrassende en persoonlijke vondsten.

Beide benaderingen om te improviseren illustreer ik met enkele voorbeelden, zoals die in de les zijn ontstaan. De gedachte die ten grondslag ligt aan deze aanpak is dat we de vaak onbewuste kennis van samenklank via de mogelijkheden van het instrument tot gereedschap maken. Speelplezier, technische ontwikkeling en theoretische bewustzijn komen zo op een vanzelfsprekende wijze samen.

Dubbelgrepen

Samenklanken op je eigen instrument is goed mogelijk via improviseren met dubbelgrepen. Een derdejaars leerling vindt de opgegeven dubbelgreepoefening lastig om te spelen. Je kunt het toch beter andersom benaderen? (zie foto) Een gruwelijk beeld voor ons docenten, maar voor deze 9-jarige een heerlijk uitstapje, waarin zijn onderzoeksdrijf tot recht kwam.

Sinds dit experiment leer ik dubbelgrepen aan door leerlingen eerst maar eens zelf te laten uitvinden welke mogelijkheden zij zelf kunnen vinden. De stress die soms ontstaat bij dubbelgrepen kan worden voorkomen met speelsheid. Na het onderzoekje van de leerling naar mogelijke dubbelgrepen kan ik mijn tips kwijt over handhouding, snaarcontact, streeksnelheid en het benoemen van intervallen. Uitgaande van de verbinding met het thema, om verder mee te werken. Dit kan uitmonden in een tweeklankimprovisatie die soms tot mooie muzikale resultaten leidt.

Duo improvisatie met tweeklanken

Oefening 1. Vanaf een plek in de ruimte spelen twee violisten een toonladder en zetten bij iedere toon hoger een stap naar voren. Op het octaaf aangekomen stappen zij achteruit terug bij de dalende ladder. Spreek een toonlengte van bijvoorbeeld vier tellen af. A4-vellen op de grond met de toonnamen kunnen zo nodig structuur geven.

Oefening 2. Vanuit een grondtoon de samenklank verwijden: twee spelers staan naast elkaar. Beiden spelen de D-snaar. Speler 1 doet een stap naar voren en speelt de E. Een grote secunde klinkt. Speler 1 kan teruggaan naar D of verder naar Fis. Zo improviseert speler 1 met grotere en kleinere samenklanken.

Oefening 3. Met 2 meter tussenruimte staan twee spelers tegenover elkaar. Speler 1 strijkt de D-snaar onafgebroken aan en speler 2 een octaaf hoger de D. Speler 2 stapt naar voren en speelt één toon lager. De septiem die ontstaat blijft doorklinken totdat speler 2 besluit verder of terug te stappen.

Het bewegend spelen leidt soms af van het luisteren bij de jongste leerlingen. Er is overzicht nodig om je op meer dan één klank te kunnen richten, dus meestal zijn de leerlingen wat ouder. Vragen stellen over wat er te horen is blijkt goed te helpen om de aandacht te rich-

Violin I

Violin II

Vln. I

Vln. II

Violin 1

Violin 2

Vln. 1

Vln. 2

impro noten vanaf grondtoon

impro noten plagale melodie

ten op de klank in plaats van zomaar wat heen en weer te lopen. Welke samenklank vind je prettig/onprettig, spannend/ontspannend? Welke samenklank is een mooi slot? In het begin is een toon van vier tellen een goede basis. Oefening 4. Uiteindelijk is het spel op zijn leukst als beide spelers (om beurten) lopen (zie notenvoorbeeld).

Soleren over een bourdon

Op twee snaren kunnen we gebruikmaken van de improvisatiemethode van jazzpianist Nico Langenhuizen voor beginnende pianisten. Die heb ik een keer op een bijscholing geleerd, en het blijkt goed bruikbaar in de lespraktijk. Ik gebruik het regelmatig om leerlingen toonladders eigen te leren maken en later in het leerproces de relatie tussen de mineur en majeur improviserend te laten ervaren. Start met één of meer spelers die een kwint bourdon spelen (ik gebruik zelf ook sext en kwart als dat makkelijker pakt). In eerste instantie als liggende klank, later mogelijk met een eenvoudig ritmische beweging. De klank is als bij een middeleeuws draailier. De solist improviseert met tonen van de toonladder over deze begeleiding. De werking van de improvisatietonen ten opzichte van de bourdon is: 'thuis', 'op weg' en 'weer terug naar huis'(grondtoonbeleving en (sub-)dominant

werking). Mijn ervaring is dat de leerling de tijd nodig heeft deze functies te verkennen. Ik luister goed naar wat er voorbij komt en denk hierbij aansluitend nieuwe uitdagingen. Het herhalen van deze opdracht is belangrijk om van 'maar wat aanklooien' in een gevoelsstroom te kunnen komen.

Voor gevorderde leerlingen kun je afwisselen met een parallel-ladder. Na ongeveer een halve minuut, als de solist duidelijk 'thuis' is gekomen, verandert de bourdon naar de parallel mineur ladder en dan weer terug. Bijvoorbeeld: Em G Em (zie notenvoorbeeld).

De eerste periode is het vooral goed de grond- en akkoordtonen te gaan horen en terugvinden. Ik herinner me met schaamte een eideloze solo tijdens een optreden, omdat ik 'de weg terug naar huis' niet kon vinden. In een later stadium kan het juist prachtig klinken als je een plagale melodie maakt, door op een tert of secunde van de toonladder te beginnen.

Reacties

Ik ben benieuwd naar jullie ervaringen in de les. Gebruik je wel eens vergelijkbare opdrachten? Krijg je inspiratie van deze beschrijvingen? Hoe werkt het bij jouw leerlingen? Mail naar de redactie (arco@estanederland.nl).